

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з економічної теорії

на тему:

« Фактори економічного зростання в Україні »

Студентки 2 курсу групи ФСГ-21

Шулик Ірини Андріївни

Науковий керівник:

Д.е.н., професор

Гайда Юрій Іванович

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Тернопіль 2017

Зміст

Вступ.....	4
1. Моделі економічного зростання: від теоретичних концепцій до прикладних аспектів.....	6
2. Емпірична та фактична оцінка процесу зростання вітчизняної економіки (2012–2017 рр.).....	16
3. Перспективи, варіанти та моделі економічного зростання в Україні.....	27
Висновки.....	34
Список використаної літератури.....	37

Вступ

Актуальність теми. Економічне зростання є важливою характеристикою економічного розвитку будь-якої країни. Кількісні та якісні показники економічного зростання характеризують ефективність використання ресурсів, підвищення добробуту населення, використання нових технологій і розвиток сфер, спрямованих на задоволення різноманітних потреб людини, є реальним віддзеркаленням економічного розвитку країни

Моделі економічного зростання є основою теорій економічного зростання, які, в свою чергу, є складовою теорій економічної динаміки та циклічності як напряму економічної думки. Змістом цих теорій є вивчення факторів, що впливають на процес економічного зростання. Дослідники наголошують, що зміна впливу чинників зумовлює зміну характеру економічного зростання. В процесі економічного розвитку частина факторів зростання втрачає значення, інша – зазнає відповідної трансформації, з'являються нові фактори. В останні десятиліття науковці досліджують ефективність комплексності факторів на економічне зростання.

Значний внесок у дослідження цієї проблеми зробили вітчизняні та зарубіжні економісти, зокрема: Ю. Бажал, Д. Богиня, А. Гальчинський, В. Геєць, З. Герасимчук, Б. Данилишин, Я. Жаліло, С. Коляденко, Л. Корнійчук, О. Попкова та ін. Вагомий внесок у дослідження механізму економічного зростання зробили такі західні вчені як Е. Денісон, Е. Домар, Дж. Кейнс, К. Маркс, А. Маршалл, Д. Рікардо, Ж. Б. Сей, А. Сміт, Р. Солоу, Я. Тінберген, Р. Харрод, Й. Шумпетер.

Об'єктом дослідження курсової роботи є національна економіка.

Предметом дослідження є теоретичні і методологічні засади аналізу економічного зростання національної економіки.

Метою дослідження є емпірична та фактична оцінка процесу зростання вітчизняної економіки. У відповідності з метою ставляться такі завдання:

- висвітлити теоретично-методологічні аспекти дослідження економічного зростання: поняття, фактори, типи, показники;
- проаналізувати кількісні та якісні показники економічне зростання в Україні. Динаміку ІЛР та його сучасний стан в Україні розглянути за допомогою аналізу рівня та проблем кожного з компонентів;
- визначити чинники послаблення макростабільності, помірних та волатильних темпів економічного зростання, проблеми економічного зростання в Україні та шляхи їх вирішення, пріоритети забезпечення економічного зростання, що мають комплексний характер.

Логіка дослідження зумовила структуру курсової роботи: вступ, 3 розділи, висновки , список використаної літератури.

1. Моделі економічного зростання: від теоретичних концепцій до прикладних аспектів.

Аналіз теоретичних досліджень суті економічного зростання дозволяє виокремити два найбільш поширені в сучасній економічній літературі узагальнюючі підходи до його визначення.

1. Економічне зростання – категорія кількісного порядку, що відображає довготермінову тенденцію збільшення масштабів сукупного виробництва й споживання в країні (обсягів виробництва у промисловості, сільському господарстві тощо), що характеризується насамперед такими макроекономічними показниками, як валовий національний продукт (ВНП) загалом, так і на одну особу та валовий регіональний продукт (ВРП) [2]. Наприклад, зарубіжні науковці, зокрема Р. Дорнбуш та С. Фішер визначають економічне зростання з позиції приросту базового макроекономічного показника – реального ВВП [6, с.21]. Поняття «економічне зростання», як правило, відноситься до збільшення потенційного обсягу виробництва за умов повної зайнятості.

2. Економічне зростання як макроекономічну категорію визначають кількісні та якісні показники. Концепція економічного зростання як результату розширеного відтворення себе вичерпала. У сучасній економічній літературі одні науковці трактують економічне зростання з позиції зростаючої здатності економіки до реалізації своїх виробничих можливостей, інші – як збільшення можливостей економіки задовольнити зростаючі потреби населення в товарах і послугах, треті – враховують динамізм і неперервні коливання процесу відтворення, що змінюють один одного [12, с. 13].

Економічне зростання – це стійке тривале зростання сукупного доходу (валового продукту), економічної могутності країни, покращення кількісних і якісних показників розвитку суспільного виробництва і розширення можливостей економіки задовольняти зростаючі потреби населення в товарах і послугах [7].

Економічне зростання є важливою складовою економічного розвитку держави, оскільки пов'язане з позитивною динамікою зміни абсолютних і відносних показників реального ВВП та з формуванням соціально-економічних і екологічних умов, дозволяє забезпечити більш повне задоволення зростаючих потреб людини та суспільства в цілому [20].

Економічне зростання є складовою економічної динаміки, означає вдосконалення процесу суспільного відтворення, приріст реального обсягу виробництва (ВВП, ВНП, НД), зростання національного багатства та добробуту населення на одну особу [23].

Економічне зростання – це довгострокова динамізація національної економіки, яка характеризується стійким збільшенням обсягів національного продукту і підвищенням ефективності суспільного виробництва, зростанням на цій основі добробуту (якості життя) [11].

Економічне зростання – багатофакторний процес у рамках відтворення економічної системи, що полягає в досягненні динамічних кількісних та якісних змін у добробуті та національному багатстві, розвитку економіки держави під впливом екзогенних та ендегенних факторів економічного, соціального, організаційного, структурного, інституційного характеру [2].

Економічне зростання – це стійке в часі, територіально збалансоване кількісне збільшення та структурно-інноваційне вдосконалення результатів виробництва у вигляді вироблених товарів і наданих послуг, що відбувається пропорційно за всіма галузями економіки та базується на оптимізації відтворювальних процесів [3, с. 163].

Необхідно чітко розмежовувати поняття «економічне зростання» і «економічний розвиток», оскільки в економічних дослідженнях вони застосовувалися окремими авторами як синоніми. Ці поняття сумісні між собою, але не тотожні. Економічний розвиток – багатоплановий процес, який охоплює економічне зростання, структурні зміни в економіці, удосконалення умов та якості життя населення. Розвиток має місце і тоді, коли зростання не відбувається; відбуваються перетворення, але вони безпосередньо не

призводять до економічного зростання (вироблення нового блага, запровадження нового методу (способу) виробництва, освоєння нового ринку збуту, отримання нового джерела сировини тощо); може відбуватися і по низхідній лінії, коли не тільки відсутнє кількісне зростання, але йде процес зниження якості товарів та послуг. Вивчення економічного зростання – є центральною темою в питаннях економічного розвитку [21].

Основними вимірниками економічного зростання як кількісного показника є річні та середньорічні темпи зростання реального ВВП (%), скориговані на величину інфляції, річні темпи зростання реального ВВП на душу населення.

Вимірники якості економічного зростання країн досліджуються представниками різних шкіл, напрямів та течій економічної думки, проте загальноприйнятого підходу та відображення його якимось одним показником не існує. Переважно різні підходи враховують одну із характеристик – технологічну, структурну, соціальну, що не дає повної уяви про глибину змісту даного явища. Науковці стверджують, що необхідна цілісна комплексна система індикаторів виміру, інтегральний показник, який би враховував техніко-економічну та соціальну ефективність, структурні та інституціональні зрушення в економіці, людську особистість із притаманними їй потребами та інтересами. Це – комплексний показник, який характеризує рівень суспільного розвитку, якого досягла країна і розраховується за визначеними критеріями.

Взаємозв'язки між зростанням ВВП та зміною параметрів людського розвитку було викладено у дослідженні американського вченого В. Істерлі «Життя протягом зростання» (1999 р.). У роботі проаналізовано 81 індикатор людського розвитку і виявлено, що менше десятої частини з них покращується внаслідок економічного зростання. Така ж їх частка має тенденцію до погіршення, а досить значна кількість взагалі не демонструє якогось значного взаємозв'язку із динамікою ВВП на душу населення [2]. Західні дослідники пропонують оцінювати економічне зростання у контексті показників розвитку людського потенціалу, наприклад за такими критеріями, як зниження дитячої

смертності, скорочення неписьменності серед дорослого населення, зростання тривалості життя [25, с. 258].

Одним із найбільш поширених підходів до оцінювання якості економічного зростання є індекс людського розвитку, який щорічно публікується Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй з 1990 р. і використовується як альтернативний показник суспільного прогресу на протипагу економічним оцінкам. Дана методика передбачає розрахунок індексу людського розвитку (ІЛР) (інша назва індекс розвитку людського потенціалу, ІРЛП) на основі трьох показників, що мають власні компоненти: 1) Індекс матеріального добробуту (скорегований реальний ВВП на одну особу в доларах США за паритетом купівельної спроможності, ПКС); 2) Індекс освіченості: рівень грамотності, доступ до освіти, вимірюваний середньою очікуваною тривалістю навчання дітей шкільного віку та середньою тривалістю навчання дорослого населення; 3) Індекс довголіття життя: оцінка здоров'я та довголіття, вимірювані показником середньої очікуваної тривалості життя [22]. З 2010 р. експерти ООН розраховують також оновлений варіант ІРЛП із врахуванням чинника нерівності в розподілі доходів у країні. Скоригований на нерівність індекс (ІРЛПН) свідчить про такий рівень ІРЛП, який був би досягнутий кожним членом суспільства за умови рівномірного розподілу благ [16]. Країни, що досліджуються, поділяють на 4 категорії: з дуже високим рівнем розвитку, високим рівнем розвитку, середнім рівнем розвитку, низьким рівнем розвитку.

Плідні пошуки ефективної національної методики розрахунків інтегральних ІЛР для регіонів України привели до прийняття на державному рівні у 2012 р. оновленої методики, яку запропонували науковці-дослідники ІДСД ім. М. В. Птухи та фахівці Державної служби статистики України. Головними її перевагами є: оптимізація кількості первинних показників, що об'єднані у 6 блоків; застосування як позитивних (стимуляторів), так і негативних (дестимуляторів) показників; визначення інтегральних ІЛР на основі вагомості первинних показників для всіх областей України та АРК. Такий підхід має стати потужним генератором інноваційних ідей та кроків влади та

громадянського суспільства у бік соціально-економічного прогресу й подолання бідності [12; 19].

Ефективність суспільного відтворення, рівень і динаміка змін, тип економічного зростання залежать від факторів, що впливають на процес економічного зростання. В економічній літературі зустрічається різне трактування факторів економічного зростання: умови приросту ВВП; ресурси, залучені в процес виробництва; джерела економічного зростання; базові елементи потенціалу зростання. Дослідники наголошують, що зміна впливу чинників зумовлює зміну характеру економічного зростання. В процесі економічного розвитку частина факторів зростання втрачає значення, інша – зазнає відповідної трансформації, з'являються нові фактори.

Виявлення та обґрунтування факторів і джерел економічного зростання є змістом традиційних і сучасних теорій економічного зростання та макроекономічної динаміки.

Представники меркантилізму (як сукупності економічних поглядів) та класичної політичної економії розглядали питання економічного розвитку/зростання в контексті свого предмету дослідження – багатства та шляхи його зростання для задоволення потреб нації, індивідуальних і суспільних. Меркантилісти основним джерелом багатства вважали організацію зовнішньої торгівлі на основі нееквівалентного обігу, нагромадження грошей. Золота і срібла у національних масштабах. Представники класичної політичної економії обґрунтовували підвищення національного добробуту факторами пропозиції в матеріальному виробництві : кількість зайнятих і продуктивність праці; нагромадження, структура і відтворення капіталу, продуктивність землі.

Неокласики кінця XIX ст. – 30-х років XX-ст. не займалися питаннями економічного зростання.

Теорії економічного зростання були сформовані в 50–60-х роках XX ст. Вони є складовою теорій економічної динаміки та циклічності як напряду економічної думки. В сучасній економічній літературі характеризують кейнсіанські, неокласичні та інституціональні моделі економічного зростання.

Економічні моделі побудовані на емпіричному аналізі факторів економічного зростання. Їх завдання – виявити фактори, які забезпечать стабільні темпи економічного зростання і динаміці (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Моделі економічного зростання [11].

Напрями економічної думки, моделі економічного зростання	Фактори макроекономічної динаміки, які виступають джерелом економічного зростання та умовою побудови моделі
Кейнсіанські:	Об'єднані ідеями нестабільності ринкової економіки, макроекономічного моделювання за допомогою дослідження сукупного/ефективного попиту, співвідношення інвестицій та заощаджень, державного регулювання. Фактори виробництва – незмінні.
Вчення Дж. М. Кейнса	Динаміка виробництва/національного доходу та рівень зайнятості залежать від чинників ефективного попиту, в першу чергу від інвестиційної активності та факторів, які його визначають.
Некейнсіанські моделі економічного зростання	Аналізуються фактори попиту (інвестиції, заощадження, споживання, рівень заробітної плати), а чинники виробництва розглядають як абсолютно незамінні. Вирішувалося завдання подолання статичності теорії Дж. Кейнса (аналіз в поняттях рівноваги попиту і пропозиції) та врахування факторів макроекономічної динаміки не лише у зв'язку із змінами агрегованого попиту, але й для досягнення темпів зростання виробництва та сукупного доходу.
Модель Р. Ф. Харрода	Фактори попиту: інвестиції, частка заощаджень у чистому сукупному доході, коефіцієнт капіталомісткості. Існує залежність темпів економічного зростання від стану зовнішньої торгівлі та міжнародного руху капіталів.
Модель О. Домара	Фактори попиту: приріст інвестицій, заощадження, подані у формі схильності до заощадження, приріст граничної продуктивності капіталу – за умови рівності приростів сукупного попиту й сукупної пропозиції.
Модель Дж. В. Робінсон	Фактори попиту: інвестиційна діяльність і темпи нагромадження капіталу, співвідношення прибутку та заробітної плати; фактори пропозиції: характер науково-технічного прогресу, зростання населення; інституційні фактори: ступінь монополізації та конкурентності економіки.
Неокласичні	Економічне зростання – це техніко-економічний процес, що

моделі економічного зростання	ґрунтується на факторах пропозиції (праця, земля, капітал, НТП та ефективності їх розподілу).
Виробнича функція Кобба–Дугласа	Фактори пропозиції: праця і капітал – за умови, якщо сума часток впливу праці й капіталу на обсяг виробництва дорівнює одиниці
Функція Кобба – Дугласа – Тінбергена	Фактори пропозиції: праця, капітал і якісні зміни у виробництві (у тому числі й науково-технічний прогрес) – за умови, якщо сума часток впливу праці, капіталу та якісних змін у виробництві на обсяг виробництва дорівнює одиниці
Виробнича функція Р.М. Солоу	Збалансоване економічне зростання забезпечують такі фактори: запас капіталу (норма заощадження, інвестиції, амортизація основного капіталу), приріст населення і рівень науково-технічного прогресу. В останніх працях Р. Солоу заперечував значення технічного прогресу як незалежного чинника економічного зростання і запропонував визначати його через кількісну та якісну зміну факторів праці та капіталу. Запропонував ще один фактор – кон'юнктурні зміни ефективного попиту, які знаходять відображення у зміні показників ефективності використання виробничих потужностей.
Виробнича функція Дж. Е. Міда	Темп зростання національного доходу дорівнює сумі темпів зростання капіталу, праці та технічного прогресу, враховуючи частку капіталу і праці в національному доході.
Виробнича функція Е. Денісона	Якісні зміни економічного зростання, зумовлені вкладенням капіталу в підвищення продуктивності праці, тобто інвестування в освіту, фахову та кваліфікаційну підготовку, науково-дослідні розробки тощо. Освіта виступає визначальним фактором зростання продуктивності праці.
Виробнича функція В. Трапезнікова	Фактори пропозиції: продуктивність праці, чисельність зайнятих, рівень знань і фондоозброєність зайнятих.
Інституціональні моделі економічного зростання	Посилюють взаємодію факторів попиту і пропозиції за допомогою аналізу різних інститутів.
Теоретична модель економічного зростання С. С. Кузнеца	Фактори економічного зростання: динаміка населення, зміни в технології, промисловій структурі та ринкових господарських формах, рівень знань і професійний рівень робочої сили, структура і якість капіталу, зміни у соціальній сфері, внутрішньокраїнна адаптація до факторів зростання і зовнішні економічні відносини між країнами. У довгостроковій

	перспективі такі фактори як динаміка населення, зміни в технології, промисловій структурі та ринкових господарських формах необхідно аналізувати як ендегенні змінні (в неокласичних моделях вони розглядалися як екзогенні);
Модель Т. В. Шульца	Фактори: освітній рівень населення як здатність використовувати інформацію, інвестиції у людський капітал, модернізація економічних та юридичних інститутів, ліквідація бідності. Для країн з економікою «наздогоняючого розвитку» – ще політика імпортозаміщення та експортоорієнтованої конкурентної економіки.

В 1980–1990-х роках активізувалися теоретичні і емпіричні дослідження економічного зростання, особливостями яких порівняно з неокласичними теоріями 1950–1960-х роках є розгляд економічного зростання як результату ендегенних (внутрішніх, які визначаються відповідними рівняннями моделі) та екзогенних (зовнішніх, які в економетричній моделі не пояснюються) факторів: технічного прогресу, людського капіталу, економії від масштабу, інституціональних, зокрема урядової політики. Дискусія ведеться щодо ролі, значення технологічного прогресу для економічного зростання, нагромадження людського капіталу, раціональної поведінки економічних агентів (табл.1.2)

Таблиця 1.2.

Моделі ендегенного економічного зростання [11]

Моделі економічного зростання	Фактори, що визначають економічне зростання
Модель П. М. Ромера	Технологічні зміни, високий рівень людського капіталу, вільна міжнародна торгівля
Модель Р. Лукаса	Основними теоретичними передумовами моделі є такі: рівень людського капіталу в цілому по економіці діє в умовах постійної еластичності обсягів виробництва; «ефективність» навчання є екзогенним фактором, розглядається як швидкість, з якою продуктивність праці буде зростати на одну додаткову одиницю
Модель Г. Гроссмана і Е. Хелпмена (Інновації у поєднанні з нагромадженням знань, інвестиціями в інновації.
Модель Г. Манківа, Д. Ромера і Д. Вейла	Використання трьох видів капіталу (людського, фізичного і капіталу знань)
Модель Ф. Аггійона та П. В. Ховіта	Підвищення конкуренції між фірмами (знизити бар'єри для входу на ринок фірм-новаторів), науково-дослідна діяльність як державний пріоритет, підвищення відкритості торгівлі.

На рубежі ХХ–ХХІ ст. А. Янг, П.С. Сегерстром, Т.С. Ейчер, Ч.І. Джонс, С.Й. Турновський, К. Блекбарн, В.Т.І. Ханг, Ф. Позоло, Х.С. Лін, Б. Руссо, П. Ховітт, К. Пител продовжили дослідження ендogenous зростання, створення макроекономічних моделей з мікроекономічними основами. Основою стабільного економічного зростання залишився ендogenous технологічний прогрес з секторальним розвитком економіки. Досліджувалися такі фактори економічного зростання: міжнародна торгівля, інвестиції в ринок освіти і знань, технологій, конкуренція між фірмами новаторами на міжнародному ринку. Вводяться ще додаткові фактори виробництва: альтернативні технології та нові джерела енергії, організаційні нововведення, пошук нових підходів до визначення ринкової кон'юнктури, вплив реклами на споживача.

Відповідно до етапів розвитку економічної системи, якісної або суто кількісної зміни його факторів, їх впливу на динаміку структурних змін економіки можна дати характеристику типів економічного зростання.

Екстенсивний тип зростання характеризується нарощуванням виробництва товарів і послуг на основі збільшення кількості факторів виробництва за незмінного рівня технології. Обсяг продукції зростає за рахунок збільшення чисельності робочої сили, інвестицій, використовуваних сільськогосподарських угідь. Продуктивність праці лишається незмінною.

Інтенсивний тип зростання – це збільшення виробництва товарів і послуг на основі підвищення ефективності використання ресурсів (підвищення кваліфікації працівників, поліпшення використання фізичного капіталу, застосування принципово нових видів машин і механізмів, краща організація господарської діяльності). Продуктивність праці зростає.

Екстенсивний і інтенсивний типи економічного зростання у чистому вигляді майже не існують. Розрізняють переважно інтенсивний або переважно екстенсивний тип економічного зростання.

Трансформаційний тип економічного зростання – це просте перетворення факторів виробництва в кінцевий результат (продукт).

Трансакційний тип економічного зростання заснований на нових інституційно-організованих зв'язках і відносинах, соціально значущих властивостях і характеристиках.

Індустріальній економіці притаманні як екстенсивний, так і інтенсивний тип економічного зростання. У результаті раціонального використання факторів виробництва відбувається перерозподіл ресурсів в економіці, що характеризується збалансованістю й пропорційністю її структури. Структуроутворюючими факторами в економіці виступають природний і виробничий капітал. Постіндустріальна економіка характеризується як інтенсивно-інноваційна за рахунок якісної зміни праці, інвестицій у людський капітал, підприємницьких здібностей, підвищення конкурентоспроможності продукції та якості життя. Структуроутворюючими чинниками в економіці слугують виробничий і людський капітал.

Таким чином, економічне зростання можна трактувати як позитивну складову економічної динаміки і як критерій економічного розвитку. В факторній системі відбуваються об'єктивні зміни в сторону домінування інституціональних та соціальних факторів.

2. Емпірична та фактична оцінка процесу зростання вітчизняної економіки (2012–2017 рр.)

З метою кількісної оцінки процесу зростання вітчизняної економіки проаналізуємо динаміку ВВП України на основі статистичних даних, представлених в табл. 2.1, а також визначимо фактори, що визначають стан економіки.

Стабілізація вітчизняної ринкової економіки та економічне зростання почалося в 2000 р., коли обсяги ВВП збільшилися на 5,9 %. Протягом 2000–2008 рр. в Україні реальні темпи зростання ВВП були вищі у 3 рази (6,9% в середньому за період), ніж у таких розвинених країнах світу, як США – 2,3%, Японія – 1,4%, ЄС – 2,2% [15, с. 33]. Зростання ВВП відбувалося як екстенсивним, так і інтенсивним шляхом. Основними факторами економічного зростання в цей період можна назвати збільшення завантаження наявних потужностей в економіці, створення сприятливих умов для стимулювання інвестиційної діяльності, зовнішню політику держави, яка сприяла реформуванню економіки, підвищення внутрішнього попиту на товари і послуги за рахунок збільшення реальних доходів населення, розширення експортних ринків. Варто підкреслити що зростання економіки було компенсаційним і відтворювальним після кризового стану економіки України в 1991–1999 роках.

Ситуація значно погіршилася з кінця 2008 р. через фінансово-економічну кризу (2008–2009 рр.). В 2009 р. порівняно з 2008 роком спостерігалось падіння номінального ВВП – на 3,7 %, реального ВВП до 84,9 % (на 15,1%).

Дослідження динаміки ВВП України в досліджуваний період 2012–2017 рр. розпочнемо з аналізу номінального ВВП, який характеризує загальний обсяг виробництва та вимірюється в поточних цінах, Як свідчать дані табл. 2.1, цей показник має постійну тенденцію до зростання. Але він не дає відповідь на питання джерел змін: чи зміни цін, чи виробництва. Варто зазначити, що в 2014–2015 рр. чітка тенденція до збільшення обсягів ВВП у гривневому

еквіваленті не зберігається, якщо розглядати рівень номінального ВВП у доларовому еквіваленті. Падіння становить відповідно -28,1% і -31,3 %..

Таблиця 2.1.

Аналіз номінального ВВП України за період 2012–2016 років [4;15]

Роки	Номінальний ВВП в національній валюті			Номінальний ВВП в іноземній валюті		
	млн. грн	відхилення		млн. дол. США	відхилення	
		абсолютне, млн. грн.	відносне, %		абсолютне, млн. грн.	відносне, %
2012	1408889	+92289	+7.0%	175781	+12622	+7.7%
2013	1454931	+46042	+3.3%	183310	+7529	+4.3%
2014	1566728	+111797	+7.7%	131805	-51505	-28.1%
2015	1979458	+412730	+26.3%	90615	-41190	-31.3%
2016	2383182	+403724	+20.4%	93270	+2655	+2.9%

В 2016 р окреслилися певні ознаки економічного відновлення: зростання ВВП на 20,4% в млн. грн. або на 2,9% в млн. дол. США.

Реальний ВВП, тобто загальний обсяг виробництва, вимірюється в постійних (незмінних, базових) цінах, на величину цього показника впливає лише зміна обсягів виробництва, отже, він характеризує економічну діяльність в реальному секторі економік. Динаміка реального ВВП України показана в табл. 2.2.

Аналіз табл. 2.2 свідчить, що з 2010 до 2013 років обсяг реального ВВП щорічно зростав, що є позитивною динамікою і свідчить про зростання економіки країни. Однак темпи зростання зменшувалися: 4,1% в 2010 р. і нульовий приріст в 2013 р. Економіка країни демонструвала довгострокову рецесію.

Скорочення реального ВВП, отже, звуження масштабів економіки, продовжувалася в 2014–2015 роках. Так, у 2014 р. скорочення реального ВВП сягнуло 6,8%, в 2015 р. – 9,8 % Згортання обсягів виробництва відбувалося майже за всіма видами економічної діяльності. Наприклад, у 2015 р. лідерами зниження стали: фінансова та страхова діяльність (-27,7 %), оптова й роздрібна торгівля (-16,8%), добувна промисловість (-14,3 %), переробна промисловість (-13,7 %), будівництво (-12,4 %), професійна, наукова та технічна діяльність (-

6,6 %). Лише у IV кварталі 2015 р. з'явилися окремі ознаки економічного відновлення: за більшістю видів економічної діяльності досягнуто зростання відносно відповідного періоду попереднього року.

Таблиця 2.2

Реальний і номінальний ВВП України за 2010–2016 роки [4; 15]

Рік	Номінальний ВВП, млн. грн.	Реальний ВВП, млн. грн.	У постійних цінах 2010 р., % до відповідного періоду попереднього року	
			індекс фізичного обсягу ВВП**	індекс-дефлятор ВВП
2010	1079346	949293	104,1	113,7
2011	1299991	1138346	105,5	114,2
2012	1404669	1303032	100,2	107,8
2013	1465198	1404792	100,0	104,3
2014	1566728	1364746	93,2	114,8
2015	1979458	1229636	90,2	138,9
2016	2383182	2034430	102,77 %	-

*за 2014–2016 роки без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя, також без частини зони проведення АТО

** співвідношення обсягу поточного реального ВВП до обсягу номінального ВВП попереднього року

Падіння ВВП в 2014–2015 рр. пояснюється несприятливою ціновою кон'юнктурою на зовнішніх ринках, враховуючи сировинний характер української економіки, гібридною агресією Росії проти України, анексією АР Крим, торговельними обмеженнями з Російської Федерації, зменшенням попиту, що викликане зниженням рівня купівельної спроможності населення. Відхилення між показниками номінального і реального ВВП свідчить про інфляційні процеси в країні в зв'язку із зростанням цін на товари та послуги з одночасним скорочення обсягів виробництва, споживання (надання) цих товарів (послуг), що не могло не позначитись на зниженні купівельної спроможності населення та його добробуті. Уявлення про масштаб інфляції можна отримати на підставі індикатора, який називається дефлятор ВВП. Він відображає, наскільки виросли ціни в цілому в масштабах економіки. Дефлятор ВВП України за підсумками 2014 позначений на рівні 114,8 %, в 2015 р. –

138,9% (див. табл. 2.2). Ситуація погіршується через девальвацію гривні. Якщо середньорічний валютний курс становив в 2013 р. 7,94 грн./дол., то в 2014 р. – 11,89 грн./дол., в 2015 р. – 21,84 грн./дол., а в 2016 р. – 27,33 грн./дол.

Макроекономічна ситуація в 2016 р. істотно покращилася порівняно з 2015 р. Окреслилися певні ознаки поступове відновлення економічного зростання. Реальний приріст ВВП у 2016 р. перевищив офіційні прогнози і становив 2,7 % порівняно з 2015 р. Це відбулося за рахунок зростання більшості видів економічної діяльності. Лідери відновлення економічного зростання у 2016 р.: будівництво (+16,3 %); сільське, лісове та рибне господарство (+6,0 %); інформація та телекомунікація (+4,6 %); оптова та роздрібна торгівля (+4,0 %). Приріст вище середнього рівня досягнутий у професійній, науковій і технічній діяльності (+3,8 %), переробній промисловості (+3,6 %), на транспорті, у складському господарстві, поштової та кур'єрській діяльності (+3,0 %). На згадані види економічної діяльності припадають понад 80 % валової доданої вартості у 2016 р.;

Але національна економіка так і не відновила докризових параметрів – за підсумками 2016 р. обсяг ВВП в дол. США становив лише 52 % рівня 2008 р. (93270 і 179992 дол. США).

Як видно з табл. 2.3 в першому і другому кварталах 2017 р. динаміка номінального і реального ВВП України є позитивною. За попередніми оцінками, у I кварталі 2017 р. реальне зростання ВВП становило 2,5 %, а у II кварталі – 2,4 %.

Таблиця 2.3

Номінальний і реальний ВВП України в 2017 році [4]

Період	Номінальний ВВП (в фактичних цінах, млн. грн.)	Реальний ВВП (в цінах 2015 року, млн. грн.)	Різниця (реальний – номінальний ВВП)	
			млн. грн.	%
1 квартал	583882	508327	-75555	-12,9%
2 квартал	656977	567658	-89319	-13,6%

Одним з найбільш точних способів оцінки економічного зростання є ВВП на душу населення. Динаміка цього показника наведена на рис. 2.3 і 2.4.

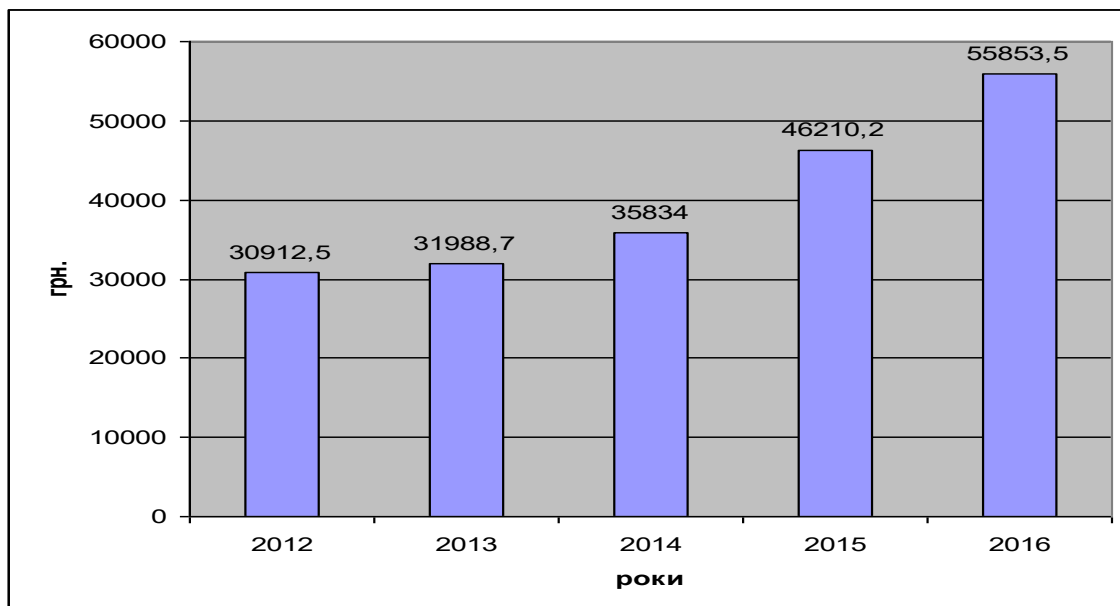

Рис. 2.3. Динаміка номінального ВВП України на душу населення (грн.)

[15]

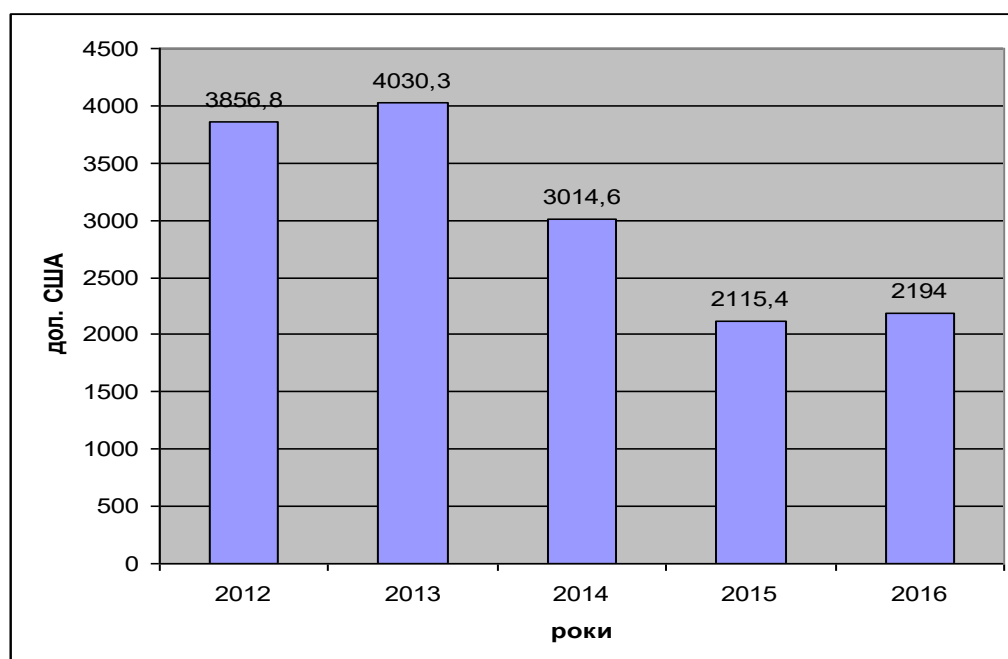

Рис. 2.4. Динаміка номінального ВВП України на душу населення (дол. США) [15]

Як свідчать наведені показники, номінальний ВВП на душу населення постійно зростає і становив в 2016 р. 55853,5 грн., але в той же час цей показник в дол. США має негативну тенденцію, в 2013 р. – 4030,3 дол. США, в

2016 р. зменшився до 2194 дол. США. Це в 4,7 рази менше середньосвітового рівня – 10318,9 дол. США. За паритетом купівельної спроможності в 2015 р. ВВП на душу населення знизився до 7,5281 тис. дол. США (8,2 тис. дол. США у 2014 р.). Це у 5,0 рази менше, ніж у середньому в країнах ЄС, у 4,0 рази нижче, ніж у Словаччині, у 3,5 рази – ніж у Польщі, у 3,4 рази – ніж у РФ, у 3,2 рази – ніж у Казахстані, у 2,3 рази – ніж у Білорусі [26].

Проаналізуємо стан якості економічного зростання в Україні за світовими критеріями і показниками – індексом людського розвитку (ІЛР) (табл. 2.3) [9; 10; 18; 24; 27–29].

Відповідно до статистичних даних табл. 2.3 можна зазначити, що за індексом людського розвитку Україна знаходиться серед країн з високим рівнем розвитку (за 2015 р. показник від 0,796 до 0,701) [28]. Спостерігається тенденція повільного зростання значення ІЛР: від 0,714 в 1990 р. до 0,743 в 2015 р.. За 1990-2015 рр. показники ІЛР підвищилися на 4,06 %; тривалість життя при народженні зросла на 1,3 року, середня тривалість навчання збільшилася на 2,2 року, а очікувана тривалість навчання – на 2,8 роки. Одночасно Україна впала в рейтингу ІЛР з 45 місця в 1990 р. до 84 місця в 2015 р.

Починаючи з 2005 р. сформувалася позитивна тенденція зростання як Індексу людського розвитку, так і всіх його компонентів. За даними 2013 р. Україна опустилася на 5 позицій порівняно з 2012 р. через зменшення ВНД на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС, дол. США) на 0,7 %. В 2014 р. Україна зайняла 81 місце на основі зростання всіх компонентів крім «середня тривалість навчання», що стабільно зберігається на рівні 11,3 роки. За показниками 2015 р. основним фактором падіння рейтингу на 3 позиції і 84 місце стало зменшення показника «ВНД на душу населення за ПКС (дол. США)» на 10 % і загального значення ІЛР з 0,747 до 0,743. Згідно з опублікованими даними, Україна і Вірменія поділили 84-у позицію в рейтингу.

Українські науковці пояснюють втрату Україною позицій у рейтингу при збереженні тенденцій до підвищення абсолютного значення індексу людського

Таблиця 2.3

Динаміка Індексу людського розвитку / індексу розвитку людського потенціалу та його компонентів в Україні у 1990–2015 рр. *

Рік, за який зроблені розрахунки	Очікувана тривалість життя при народженні (років)	Очікувана тривалість навчання (років)	Середня тривалість навчання (років)	ВНД на душу населення за ПКС (дол. США)	Значення ІЛР (індексу розвитку людського потенціалу)
1990/ 45 місце з 162 країн**	69,8	12,5	9,1	8252	0,714
1995/54 місце	67,9	11,9	10,4	3535	0,670
2000/78 місце з 174 країн	67,4	12,7	10,7	3585	0,673
2005	67,5	14,2	11,1	5520	0,718
2010	68,2	14,8	11,3	5938	0,733
2011/76 місце з 187 країн	68,5	14,8	11,3	6210	0,729
2012/78 місце з 187 країн	68,8	14,8	11,3	6428	0,740
2013/83 місце з 187 країн	69,5	14,8	11,3	6384	0,734
2014/81 місце	71,0	15,1	11,3	8178	0,747
2015/84 місце з 188 країн	71,1	15,3	11,3	7361	0,743

* Індекс будь-якого року розраховується на основі статистичних даних попереднього року, або 2-х років. Наприклад: ІЛР 2016 (опубліковано в березні 2017 р.) ґрунтується на даних 2015 р.

**Україна вперше з'явилася в рейтингу в 1993 р. з даними за 1990 р.

розвитку частково включенням до списку країн, щодо яких раніше розрахунки не проводилися (зокрема таких, як Гренада, Ліван Куба, Сейшельські острови,

Сент- Українські науковці пояснюють втрату Україною позицій у рейтингу при збереженні тенденцій до підвищення абсолютного значення індексу людського розвитку частково включенням до списку країн, щодо яких раніше розрахунки не проводилися (зокрема таких, як Гренада, Ліван Куба, Сейшельські острови, Сент-Кітс), та частково – вищими темпами зростання цих показників у країнах з високим рівнем людського розвитку (таких як Грузія, Венесуела, Перу, Іран). Однак, необхідно зазначити, що до групи країн з високим показником індексу увійшли: Білорусь (52 місце, 0.796), Грузія (70 місце, 0.769), Туреччина (71 місце, 0,767). До рейтингу країн з дуже високим рівнем розвитку включені Польща (36 місце, 0,855) і Російська Федерація (49 місце, 0.804) [28–29].

Для порівняння приведемо дані країн, які займають перше – третє місця в рейтингу ІЛР: Норвегія – 1 місце з показником 0,949, Австралія – 2-ге місце, 0,939, Швейцарія – 3-є місце, 0,939. США 10-і в рейтингу з показником 0,920 [28–29].

В Аналітичній доповіді до Щорічного Послання Президента до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2017 році» названі чинники послаблення макростабільності, помірних та волатильних темпів економічного зростання [1]:

- згорнутий платоспроможний попит та обмеженість внутрішньої пропозиції товарів та послуг;
- значний борговий тягар;
- висока монополізація економічної діяльності;
- триваюча рецесія в окремих сегментах економіки. Майже п'ята частина сформованої у 2016 р. валової доданої вартості створена у сферах економічної діяльності, де триває спад
- поглиблення технологічної відсталості країни. Збереження критичного рівня зношеності виробничих фондів при мінімальних капітальних інвестиціях (валовому нагромадженні основного капіталу) робить їх експлуатацію технологічно небезпечною та економічно не вигідною на внутрішньому ринку та неконкурентоспроможною – на зовнішніх. Це обумовлює спрямування

переважної частини капітальних інвестицій на утримання та експлуатацію поточних виробничих активів, а не на їх кардинальну модернізацію. При зношеності основних засобів у понад 75 % рівень валового нагромадження основного капіталу у ВВП становив у 2016 р. лише 15,2 %. Це нижче безпекового рівня у 20 % для економік з помірною зношеністю основних засобів та малоефективно для української економіки. Значна частина виробничих фондів експлуатується після завершення технічно допустимих вимог та строків;

- обмеженість інвестиційних джерел забезпечення економічної активності та модернізації господарського комплексу країни. Інвестиційний ресурсний дисбаланс, що полягає у домінуванні власних джерел фінансування капітальних інвестицій при високій закредитованості суб'єктів господарювання, обмежує можливості інвестиційного прориву. При цьому тренд зниження ролі амортизації, як інвестиційного джерела, за роки агресії посилювався. Закредитованість великих та середніх підприємств за всіма видами економічної діяльності досягла критичного для фінансової стійкості рівня у 70 %, а в промисловості – до 80 %. На початок 2017 р. у капіталі великих та середніх підприємств на позичкові ресурси припадало 69,6 %, тоді як у 2013 р. – лише 61,5 %, а в 2005 р. – 54,5 %. А в будівництві, оптовій та роздрібній торгівлі, операціях з нерухомим майном непокритий збиток визначав від'ємне значення власного капіталу у 2015–2016 рр. Такий високий рівень фінансової залежності суттєво обмежує інвестиційні можливості суб'єктів господарювання;

- деіндустріалізація економіки в умовах імпортозалежної моделі функціонування внутрішнього ринку. Структурні деформації промислового сектору національної економіки. Низькі темпи зростання промисловості (індекс промислової продукції за 2016 р. становив +2,8 % на тлі падіння у попередні чотири роки) Структурні зрушення у переробній промисловості характеризуються згортанням машинобудівного комплексу. Так, у 2016 р. підприємства машинобудування забезпечили лише 6,1 % обсягу реалізованої продукції;

- дестимулююча інфляційна динаміка. У 2014–2016 рр. загальний індекс споживчих цін подвоївся, а за комунальними послугами (житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива) зріс учетверо. Надмірний дисбаланс динаміки цін та доходів призводить до зниження купівельної спроможності, а отже, й попиту на продукцію та послуги реального сектору економіки;

- збереження надмірної залежності національної економіки від зовнішньоекономічних чинників. Україна належить до держав з безпрецедентно високою зовнішньоторговельною відкритістю. У 2016 р. обсяги експорту товарів і послуг становили майже половину ВВП (49,3 % 11), імпорту – понад 55,5 % (у I кварталі 2017 р. відповідно 58,8 % за експортом та 62,8 % – за імпортом).

- структурне розбалансування ринку праці, скорочення чисельності зайнятості. Трагування низьких заробітних плат як конкурентної переваги у попередні десятиліття призвело до системної кризи ринку праці, що зумовило зменшення частки оплати праці у ВВП до 36,8 % у 2016 р. Відбулося згортання можливостей реалізації економічного потенціалу працюючого населення в Україні та збільшення залежності населення від доходів, зароблених за кордоном. Грошові перекази із зарубіжжя у 2016 р. та в I кварталі 2017 р. перевищують 14 % обсягу витрат на оплату праці в Україні, що у 1,5 рази більше, ніж у 2013 р. (9,3 %). Відставання рівня зарплат (не лише порівняно з країнами ЄС) дестимулює економічну активність громадян в Україні та посилює ризики трудової еміграції;

Одночасно в Аналітичній доповіді визначені фактори, які забезпечили певні ознаки економічного відновлення [1]:

- зниження інфляції та курсових коливань. індекс споживчих цін у 2016 р. до попереднього року становив 13,9 % за прогнозованих 15 %. При цьому номінальні наявні доходи на одну особу зросли на 14,7 %, номінальна зарплата – на 23,6 %, а реальна зарплата – на 9,0 %, що засвідчує підвищення платоспроможності населення. Курсові середньомісячні коливання національної валюти упродовж року становили близько 8 %;

- утримання бюджетного дефіциту на безпечному рівні;
- зменшення збитковості суб'єктів господарювання. За попередні ми даними 2016 р., чистий прибуток у цілому по економіці становив 28,6 млрд. грн (у 2015 р. – 373,5 млрд. грн. збитку);
 - активізація зовнішньоекономічної діяльності. Падіння темпів експорту товарів і послуг в цілому за рік дорівнювало -1,6 %, що майже на порядок менше, ніж у попередньому році (-13,2 %);
 - позитивний тренд сформований щодо залучення іноземних інвестицій, загальні надходження яких в акціонерний капітал упродовж 2016 р. становили 4,4 млрд. дол. США, тоді як у 2015 р. спостерігалось зниження ПІІ в обсязі -4,6 млрд. дол. США.

Перспектива, варіанти та моделі економічного зростання України

Економічне зростання є ключовою проблемою макроекономічної політики всіх країн світу і України, зокрема. Розвинені країни та регіони, які забезпечили стабільний рівень зростання і високий рівень доходів, зорієнтовані на соціальні проблеми розвитку. Перед Україною, економіку якої характеризують як наздоганяючу, з ринками, що розвиваються, залишається проблема забезпечення стійких довгострокових темпів зростання. Існуюча модель неспроможна вирішити проблеми економічного зростання, а тому потребує кардинальних змін. В Україні не сформована система факторів, які б гарантували динамічні темпи зростання в поєднанні з структурною трансформацією національної економіки. Забезпечення стабільних темпів економічного зростання економіки України вимагає поступової та виваженої зміни характеру державної політики – від застосування антикризових заходів до реалізації комплексу стимулюючих важелів.

В Аналітичній доповіді до Щорічного Послання Президента до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2017 році» зазначається, що одним з ключових бар'єрів на шляху переходу від забезпечення макроекономічної стабільності до динамічного зростання є низький офіційний рівень ВВП України, невідповідна потенціалу та можливостям України продуктивність офіційного сектору економіки. Це означає, що відновлення міжнародного економічного статусу України вимагає забезпечення суттєво відмінних від середньосвітових параметрів економічної динаміки, зокрема, темпів зростання, рівня інфляції, дефіциту державного бюджету, обсягів боргу, зовнішньоторговельної відкритості тощо. Так, характерні для розвинених країн щорічні темпи зростання ВВП на рівні 2–4 % принципово не здатні істотно змінити конкурентні позиції України у світі не лише у середньо-, а й у довгостроковій перспективі, й закріплюватимуть відставання країни [1].

Стратегічною перспективою для України є формування власної моделі економічного зростання, яка повинна забезпечити макроекономічну

стабільність, стійкий позитивний вплив економічного середовища на відновлення якості життя населення та підвищення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу. Вона повинна враховувати всі фактори зростання як всередині економічної системи (попиту, пропозиції, інституціональні), так і особливості сучасного економічного зростання, пов'язані з процесами глобалізації, соціалізації, динамізму, екологізації та нарощення елементів непередбачуваності (випадковості) у розвитку економічних систем. На думку окремих вітчизняних науковців, найкраще для України підходить модель економічного зростання Р. Солоу, доопрацьована на основі українського досвіду [22].

Українські науковці, експерти і аналітики характеризують економічний стан вітчизняної економіки на початок 2017 р. як окреслення певних ознак економічного відновлення, започаткування повільних тенденцій економічного зростання, досягнення низки принципово важливих критеріїв для переходу від економічної політики, зорієнтованої на виживання, до стратегії проривного розвитку [1; 2; 16; 20; 21].

Позитивні показники економічного зростання в 2016 р., відновлення економічного зростання спростило досягнення макроекономічної стабільності. Це повинно стати підґрунтям розробки та реалізації концепції нової якості економічного зростання, яка має базуватись на процесах інтенсифікації економічного розвитку за рахунок системи чинників, які гарантуватимуть динамічні темпи зростання та врахування пріоритетів структурної трансформації економіки, забезпечать не тільки кількісне зростання, а й якісні зміни в структурі споживання і нагромадження та зміни соціальних параметрів розвитку. Нові якості економічного зростання спрямовані не просто на розвиток виробництва, а на розвиток «індустрії добробуту», який розглядається як комплекс галузей економіки та сфер економічної діяльності, спрямованих на забезпечення високого рівня життя населення. Пропонується модель інноваційно-інвестиційного зростання. Крім того при розробці концепції нової

якості економічного зростання мають враховуватись проблеми регіонів України, існуючі диспропорції їх економічного зростання [18; 19].

Прогнозуються такі основні тенденції розвитку економіки України в 2017 р. [13].

Високий рівень відкритості економіки України обумовлює значущість впливів на національний економічний розвиток з боку глобальних економічних трендів. Провідні міжнародні аналітичні структури сповідують обережний оптимізм з приводу динаміки світової економіки у 2017 р., очікуючи помірне прискорення її зростання в 2017 р. : 3,2 % у порівнянні з 2,9 % у 2016 р. до 3,4 % . Очікується різноспрямована динаміка розвинених економік. Якщо для США експерти ОЕСР прогнозують у 2017 р. прискорення зростання ВВП на 0,7 в.п. до 2,1 %, в Євросоні, навпаки, очікується сповільнення зростання на 0,1 в.п. до 1,4 %, а у Великій Британії – зниження динаміки одразу на 0,8 в.п. до 1 %. Отже, є підстави для обережного оптимізму щодо перспектив розвитку експортоорієнтованих секторів в Україні.

Збереження та посилення тенденцій економічного зростання у 2017 р. критично залежить від:

- ✓ збільшення капіталовкладень в основний капітал. Має відчуватись віддача від здійснених у 2016 р. капіталовкладень.
- ✓ тенденції адаптації суб'єктів господарювання та споживачів до посткризових реалій, якими є підвищений рівень макроекономічної невизначеності та високі внутрішньополітичні та зовнішні безпекові ризики.
- ✓ відбудови зруйнованих житла та інфраструктури, відновлення ділової активності у «прифронтовій» зоні.
- ✓ зростання будівельної діяльності і позитивної динаміки у кластерах, пов'язаних з виробництвом будівельних матеріалів, бюджетних програм з підтримки житлового будівництва;
- ✓ дорожнього будівництва, стимульованого коштами державного бюджету та бюджетів місцевих громад.
- ✓ розвитку машинобудування, яке прогнозовано охоплює аграрне машинобудування, виробництво машин для харчової промисловості, для металургії, енергетичне обладнання, пов'язане з інвестуванням в енергозбереження,

виробництво залізничного рухомого складу (зважаючи на намір Укрзалізниці щодо масової закупівлі вантажних вагонів), галузі оборонно-промислового сектору.

✓ інвестиційної діяльності., але не варто очікувати суттєвого відновлення кредитування, особливо після вступу в дію посилених регуляторних вимог щодо формування резервів, а отже жорсткіших підходів до відбору позичальників.

✓ активізації інвестиційної політики держави. На стан бюджетного інвестування може вплинути здійснення видатків за бюджетною програмою “Державний фонд регіонального розвитку” (3,5 млрд гривень).

✓ збільшення припливу прямих іноземних інвестицій. Воно у 2017 р. є достатньо ймовірним з огляду на прогрес у сфері дерегуляції та покращення інвестиційного клімату в Україні, розвиток стосунків з європейськими партнерами в рамках зони вільної торгівлі України та ЄС, поживлення інтересу до України з боку представників капіталу азійських країн.

✓ внеску в економічне зростання з боку кінцевого споживання домогосподарств. Основним рушієм цього слід вважати підвищення з 1 січня 2017 р. мінімальної заробітної плати до 3200 грн. Одночасно існує ймовірність підвищення інфляційних ризиків у зв’язку з подвоєнням мінімальної зарплати, що спонукатиме НБУ до додаткових монетарних обмежень, які утруднюватимуть доступ до кредитних ресурсів для інвестування.

Науковці наголошують на важливості усвідомлення потенційної можливості актуалізації низки ризиків, які можуть стати на заваді реалізації наведених прогнозів [13].

1. Ризики глобальної економіки. Наприклад, зниження показників зростання світової економіки та погіршення кон’юнктури традиційних експортних ринків під впливом кризових явищ в економічній сфері та/або погіршення міжнародної стабільності.

2. Активізація бойових дій на сході України, наростання негативних очікувань та погіршення інвестиційної привабливості економіки;

3. Загострення внутрішньополітичної кризи, зокрема урядова та/чи парламентська кризи.

4. Надмірне прискорення інфляції на основі «розігріву» споживчого ринку, що призведе до гальмування економічної активності в цілому.

5. Перевищення планового показника девальвації, закладеного до Бюджету-2017, що може призвести до додаткового посилення інфляції, подорожчання імпортованих енергоресурсів, зростання потреби в додаткових коштах для погашення та обслуговування державного боргу в іноземній валюті.

6. Неотримання очікуваних додаткових надходжень до бюджету та Пенсійного фонду від підвищення мінімальної заробітної плати.

7. Посилення популістичних настроїв (ймовірно на основі політичної кризи), що може призвести до підвищення певних соціальних видатків без чіткого фінансового забезпечення.

У щорічному Посланні Президента до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2017 році» визначені пріоритети забезпечення економічного зростання, що мають комплексний характер [1].

- підвищення стійкості національної економіки до макроекономічних дисбалансів. До 2020 р. Україна має досягти середньорічних темпів економічного зростання понад 5 %, що забезпечуватиме необхідне збільшення масштабу національної економіки та зростання її конкурентоспроможності;

- інтелектуалізація економіки на основі залучення проривних технологій у виробництво товарів та послуг, комерціалізації інновацій, що є ключовим чинником її модернізації та забезпечення динамічного розвитку;

- вдосконалення державного регулювання та адміністрування, що суттєво знизить суб'єктивність бюрократичного чинника, розширить доступ громадян та бізнесу до публічних сервісів, а також суттєво раціоналізує використання бюджетних ресурсів;

- скорочення державної частки в економіці шляхом завершення приватизації нестратегічних підприємств, що оздоровлюватиме конкурентне середовище, знизить рівень корупції та підвищуватиме ринковий статус національної економіки;

- активізація підприємницької ініціативи через демонополізацію внутрішнього ринку, подальшу дерегуляцію економічних відносин, посилення стимулюючої функції оподаткування, реалізацію потенціалу спеціальних режимів економічної діяльності;

- нарощування потенціалу виходу на нові товарні ринки на основі розширення міжнародної спеціалізації та включеності на паритетних умовах до глобальних ланцюгів створення доданої вартості;

- запровадження європейських екологічних стандартів для суб'єктів економічних відносин, що потребує системної інтеграції екологічних цінностей до процесів прийняття управлінських рішень органами державної влади та місцевого самоврядування, посилення економічної відповідальності за заподіяні екологічні збитки, економічного стимулювання екологічно сприятливої діяльності, та передбачає ліквідацію споживацької моделі природо- та ресурсокористування;

- для подолання такого цінового диспаритету необхідно забезпечувати кратне випередження темпів зростання доходів населення порівняно з темпами інфляції. Досягнуте у I кварталі 2017 р. номінальне зростання доходів населення на 16,6 % при споживчій інфляції на рівні 13,9 % вкрай недостатнє для якісного покращення платоспроможності громадян.

На пришвидшення економічного зростання на основі реформ націлена програма Кабінету Міністрів 2016 р. З цією метою визначені ключові завдання, серед яких впровадження в роботі Державної фіскальної служби автоматизованої системи управління ризиками та оцінки митної вартості товарів, прийняття нового Податкового кодексу, перехід на міжнародні стандарти бухгалтерської звітності, прозора приватизація держпідприємств, підвищення ефективності управління державними інвестиціями, поступова лібералізація валютного регулювання, прийняття нового законодавства за стандартами ЄС, створення сучасної біржової інфраструктури та умов для функціонування товарного біржового ринку, проведення активної політики на ринку праці для організації та координування професійного

навчання/перенавчання, що має запобігати нарощуванню структурного безробіття, заохочення розвитку середнього, малого та дрібного бізнесу, що дозволить оптимально скористатися усіма доступними джерелами економічного зростання, здійснення упереджувальних заходів щодо запобігання інфляційному впливу зростання номінальних доходів населення з максимальним «розвантаженням» монетарних антиінфляційних інструментів, які можуть мати негативний вплив на економічне зростання [17].

Перспективи розвитку економіки України на основі аналізу за першу половину 2017 р. показують позитивні моменти: відновлення внутрішнього та інвестиційного попиту на фоні покращення споживчих очікувань. Однак визначилися негативні фактори, серед яких розрив економічних відносин з неконтрольованими територіями на Сході України, що негативно відобразилось на динаміці промисловості. В другій половині 2017 року очікується гальмування зростання економіки за рахунок очікування більш низького урожаю та негативного кумулятивного впливу через припинення торгівлі з неконтрольованими територіями. Національний банк України погіршив прогноз по ВВП України на цей рік до 1,6%. Кабінет міністрів погіршив прогнозні показники ВВП і інфляції на 2017 рік до 1,8% і 11,2%, відповідно. МВФ також погіршив свій прогноз економічного зростання для України на цей рік – до 2% з 2,9%. На 2018 рік прогноз, навпаки, покращився – з 3% до 3,1% [13].

Висновки

Підсумовуючи результати дослідження, констатуємо:

1. Економічне зростання є важливою складовою економічного розвитку держави. Концепція економічного зростання як результату розширеного відтворення себе вичерпала Економічне зростання як макроекономічну категорію визначають кількісні та якісні показники, пов'язані з позитивною динамікою зміни абсолютних і відносних показників реального ВВП та з формуванням соціально-економічних і екологічних умов, що дозволяє забезпечити більш повне задоволення зростаючих потреб людини та суспільства в цілому. Основними вимірниками економічного зростання як кількісного показника є річні та середньорічні темпи зростання реального ВВП (%), скориговані на величину інфляції, річні темпи зростання реального ВВП на душу населення. Одним із найбільш поширених підходів до оцінювання якості економічного зростання є індекс людського розвитку (ІЛР)/ індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП) – комплексний інтегральний показник, що характеризує рівень суспільного розвитку, якого досягла країна і розраховується за визначеними критеріями. У факторній системі відбуваються об'єктивні зміни в сторону домінування інституціональних та соціальних факторів.

2. Виявлення та обґрунтування факторів і джерел економічного зростання є змістом традиційних і сучасних теорій економічного зростання та теорій економічної динаміки та циклічності як напряду економічної думки. Вони були сформовані в 50–60-х роках ХХ ст. отримали новий імпульс з кінця 90-х років ХХ ст. Економічні моделі побудовані на емпіричному аналізі факторів економічного зростання. Їх завдання – виявити фактори, які забезпечать стабільні темпи економічного зростання і динаміці

3. Існуюча модель економічного зростання в Україні не забезпечує досягнення стабільних темпів економічного зростання її економіки. Про це свідчить порівняльний аналіз показників номінального та реального ВВП. Якщо показник номінального ВВП має постійну тенденцію до зростання, то

його доларовий еквівалент та реального ВВП показують тенденцію до падіння. За індексом людського розвитку Україна знаходиться серед країн з високим рівнем розвитку. Однак, спостерігається тенденція повільного падіння значення ІЛР. За показниками 2015 р. Україна втратила 3 позиції в рейтингу і зайняла 84 місце.

4. В 2016 р. окреслилися певні ознаки поступове відновлення економічного зростання та макроекономічної стабільності. Але національна економіка так і не відновила докризових параметрів – за підсумками 2016 р. обсяг ВВП в дол. США становив лише 52 % рівня 2008 р. (93270 і 179992 дол. США).

5. Для забезпечення якісного економічного зростання в довгостроковій перспективі Україні необхідно реалізувати стратегію не наздоганяючої модернізації, а випереджаючого розвитку на інноваційно-інвестиційній основі. України. Державна економічна політика повинна перейти від застосування антикризових заходів до реалізації комплексу стимулюючих важелів.

6. Заходи, розроблені та запропоновані президентом, Кабінетом Міністрів. українськими науковцями охоплюють формування умов і механізмів, які здатні забезпечити якісні зміни в структурі економіки країни та регіонів на основі інвестиційно-інноваційної моделі економічного зростання (з пріоритетом на створення та розбудову п'ятого і шостого технологічних укладів), створення потужної системи фінансування інвестиційної діяльності, стимулювання інноваційної активності та соціальних ініціатив бізнесу; розвиток людського капіталу за рахунок реалізації ефективних національних проектів в галузі охорони здоров'я, освіти, забезпечення житлом населення, скорочення монопольних секторів економіки, контроль та зниження рівня корупції і, як наслідок, перехід до нової моделі економічного зростання, ефективного, конкурентоспроможного та стабільного соціально-економічного розвитку.

7. Українські дослідники стверджують, що справдження офіційних прогнозів щодо 2,5-3 % приросту ВВП в 2017 р. для відчутного руху до відновлення докризових показників добробуту. У разі, якщо економіка України зростатиме із середньорічним темпом приросту навіть 3 % на рік, до рівня ВВП 2013 р. Україні

вдасться повернутися не раніше 2021 р. При цьому, наприклад, ВВП Польщі, за прогнозом МВФ, зросте на той час порівняно з 2013 р. більш ніж на 30 %. Першочерговим завданням економічної політики Уряду на найближче десятиліття є прискорення економічного зростання до 6-8 % на рік. Погіршення прогнозів ВВП України у другій половині 2017 р. ускладнює економічну ситуацію і загострює проблему економічного зростання. У вересні 2017 р. Кабмін виділив 1,7 млрд. грн. на реалізацію більше тисячі проектів соціально-економічного розвитку в областях України [8].

Список використаної літератури

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році. – К. : НІСД, 2017. – 928 с.
2. Артеменко Л. Б. Оцінка стану та шляхи забезпечення якісного економічного зростання в Україні [Електронний ресурс] / Л. Б. Артеменко, Г. В. Ціх // Сучасні соціально-економічні проблеми теорії та практики розвитку економічних систем. – Режим доступу: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/21285/2/SSEP_2016_Artemenko_L_B-Otsinka_stanu_ta_shliakhy_32-51.pdf
3. Безугла В. О. Парадигма економічного зростання в умовах відкритої економіки / В. О. Безугла // Modern trends in scientific thought development: Materials Digest of the 2nd International Scientific and Practical Conference Economic Sciences, Odessa: InPress, 2011. – P. 160–163.
4. ВВП України: структура і динаміка (2002–2017). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/>
5. Доповідь про людський розвиток ПРООН 2013 року: за індексом людського розвитку Україна займає 78 позицію зі 186 країн [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.undp.org.ua/images/stories/HDR2013/Press_release_HDR_2012_Ukr_140313_tables.docx
6. Дорнбуш Р. Макроекономіка : пер. з англ. В. Мусієнко, В. Овсієнко / Р. Дорнбуш, С. Фішер. – К.: Основи, 1996. – 814 с.
7. Електронний опорний конспект лекцій з дисципліни «Макроекономіка». Кафедра економічної теорії THEU.

8. Економіка України в першому півріччі 2017 року: фактори динаміки та перспективи розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.icps.com.ua/ekonomika-ukrayiny-v-pershomu-pivrichchi-2017-roku-factory-dynamiky-ta-perspektyvy-rozvytku/>
9. Індекс людського розвитку: Україна падає, що робити [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/ourperspective/ourperspectivearticles/2017/04/13/-html>
10. Індекс розвитку людського потенціалу 2013 (рейтинг України). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/>
11. Історія економіки та економічної думки: підр. / В. В. Козюк, Л. А. Родіонова, О. В. Длугопольський та ін.; за ред. В. В. Козюка, Л. А. Родіонової. – Тернопіль. 2015. – 792 с.
12. Людський розвиток в Україні: трансформація рівня життя та регіональні диспропорції: колективна монографія ; за ред. Е. М. Лібанової. – У 2-х томах. – К. : ІДСД ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. – 436 с.
13. Макроекономічний прогноз-2017: економіка та людина [Електронний ресурс]. // Інститут суспільно-економічних досліджень. – Режим доступу : <http://iser.org.ua/analitika/ekonomichnii-analiz/makroekonomichnii-prognoz-2017-ekonomika-ta-liudina>
14. Манцуров І. Г. Статистика економічного зростання та конкурентоспроможності країни: Монографія / І. Г. Манцуров – К.: КНЕУ, 2006. – 392 с.
15. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
16. Пирог О. В. Стратегічні перспективи економічного розвитку національної економіки України / О. В. Пирог // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2011. – №11. – С. 32–34.

17. Програма діяльності Кабінету Міністрів України. 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.rbc.ua/ukr/news/programma-kabmina-groysmana-obeshchaniya-1460631274.html>
18. Саричев В. І. Ю. Індекс людського розвитку: проблеми вимірювання на національному та світовому рівнях / В. І. Саричев, Г. Ю. Єлісеєва // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2014. – № 2. – С. 220–227.
19. Сverdlova Ю. О. Показник ІЛР як ключовий чинник розвитку людського капіталу в Україні / Ю. О. Сverdlova // Економічний і соціальний розвиток країни: теорія, методологія, управління: збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук / Наукова організація «Перспектива». – Дніпропетровськ: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – 344 с.
20. Сімків Л. Є. Якісне економічне зростання в Україні, його оцінка та шляхи забезпечення / Л. Є. Сімків // Інноваційна економіка. – 2014. – С. 21–25.
21. Сімків Л. Є. Економічне зростання як індикатор якості економічних реформ / Л. Є. Сімків // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка. – 2015. – Випуск 2 (4). Ч. 1. – С. 66–69.
22. Сучасні вимірники рівня розвитку структурних та інституціональних характеристик національної та глобальної економік: навч.-метод. посіб. / В. В. Козюк та ін.; за ред. В. В. Козюка. – 2-ге вид., випр. і доп. – Тернопіль: Вектор, 2015. – 248 с.
23. Тувакова Н. В. Ретроспективний аналіз інноваційних моделей економічного зростання [Електронний ресурс] / Н. Т. Тувакова. – Режим доступу: fp.cibs.ubs.edu.ua/files/11f03/11tnvrao.pdf
24. Фатюха Н. Г. Аналіз динаміки ВВП України [Електронний ресурс] / Н. Г. Фатюха, Т. П. Макушина // Ефективна економіка. – 2015. – № 12. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?n=12&y=2015>
25. Якість економічного зростання / В. Томас, М. Дайламі, А. Дарешвар та ін. – К. : Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2002. – 350 с.

26. World economic outlook April 2016 // IMF Data mapper. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.imf.org/external/datamapper/index.php>
27. HUMAN DEVELOPMENT REPORT 2015. Work for Human Development [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2015_statistical_annex.pdf
28. Human Development Report 2016. UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <HTTP://HDR.UNDP.ORG/EN/COMPOSITE/HDI>
29. Human Development Report 2016 Human Development for Everyone. Published for the United Nations Development Programme (UNDP) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf

